Viktig og riktig

Plan for endringer i barnehagen og grunnskolen i Nome

2010 - 2014

Vedtatt av Nome kommunestyre 20. mai 2010[1)]

[1)]Viktig og riktig, plan for endringer i barnehagen og grunnskolen i Nome 2010 – 2014, vedtas slik den framstår på målarkene.

Innhold

Innledning 5
Resultatstyring 5
Lokale valg 5
1 Tid til kjerneoppgavene 6
1.1 Mål for tid til kjerneoppgavene 6
1.2 Tiltak 7
2 Samspill mellom ansatte og foreldre 8
2.1 Mål for samspill mellom ansatte og foreldre 8
2.2 Tiltak 9
3 God ledelse 10
3.1 Mål for god ledelse 10
3.2 Tiltak 11
4 Noen grunnleggende ferdigheter 12
4.1 Mål for grunnleggende ferdigheter 12
4.2 Tiltak 13
5 Tilpasset opplæring 14
5.1 Mål for tilpasset opplæring 14
5.2 Tiltak 15
6 Vurdering for læring 16
6.1 Mål for vurdering for læring 16
6.2 Tiltak 17
7 Sosial kompetanse og arbeid mot mobbing 18
7.1 Mål for sosial kompetanse 18
7.2 Tiltak 19
8 Lokal og praktisk tilnærming 20
8.1 Mål for klima og energi 20
8.2 Mål for demokrati 20
8.3 Mål for en sunn livsstil 20
8.4 Mål for lokalkunnskap om natur og næringsliv 20
8.5 Tiltak 21

INNLEDNING

Denne gangen mener vi at det er riktig å trekke fram de viktigste områdene for å bedre kvaliteten i barnehager og skoler. Slik sett er dette en handlingsplan. Tidligere sektorplaner for området har vært en samling av fakta, rutiner og utfordringer. Dermed har planene både blitt omfangsrike, og handlingselementet har fått liten plass. Vi velger nå å skille ut det mest av fakta og rutiner fra planen. Disse opplysningene vil bli å finne på kommunens hjemmesider.

Planen skal dekke fire barnehage- og skoleår, men ambisjonen bør være å revidere den i god tid før sommeren 2014. Etatssjefen, de enkelte barnehagene og skolene skal ta utgangspunkt i fireårsplanen ved utarbeidelse av årlige virksomhetsplaner. Endringer som planlegges utenfor etaten, som f. eks. omfatter flere sektorer i Nome kommune eller skoler eller barnehager i hele Midt-Telemark, har denne gangen ikke fått plass i planen. Dette har en praktisk begrunnelse. Ett utviklingsområde som vi derfor har valgt bort, er IKT. Arbeidet med dette området skjer koordinert for alle de tre Midt-Telemarkskommunene. På den andre siden har vi for området *lesing, regning og engelsk* knyttet oss opp til en strategiplan for hele Telemark. Vårt kapittel på dette området er en forsiktig tilpasning av en plan som rådmannsutvalget behandlet i februar 2010.

RESULTATSTYRING

Kommunen er på vei fra regelstyring til resultatstyring av virksomheten. Dette betyr at de ulike nivåene i organisasjonen får oppgaver/mål, og at nivået over etterspør resultatene av arbeidet. Denne planen og virksomhetsplanene som følger, vil være noe preget av dette.

LOKALE VALG

Handlingsplaner bør ha en beskrivelse av framdriften, og det bør være angitt hvordan ansvaret fordeles. På det første punktet er denne planen lite tydelig. Vi må komme tilbake til framdriften i de årlige virksomhetsplanene. Når det gjelder ansvar, er planen betydelig bedre. Vi fordeler ansvaret mellom kommunenivå, enhetsnivå og den enkelte ansatte. Men det er foreldrene som har hovedansvaret for sine barn og deres utvikling. Vi har derfor valgt å ta foreldrene med i ansvarsfordelingen. Samspillet mellom de ansatte og foreldrene framheves dessuten som et eget utviklingsområde. Kommunen kan i liten grad *pålegge* foreldrene oppgaver eller ansvar. Disse delene av planen må derfor betraktes som en *forutsetning* for å lykkes og en invitasjon/oppfordring til samarbeid. Det er viktig at foreldre og ansatte bemerker det positive som barna gjør.

Barnehager og skoler arbeider på bred basis for å tilpasse seg samfunnsutviklingen og stadig gi bedre tilbud. Tiltak som bare gjelder *en* eller *noen få* av skolene eller barnehagene, blir ikke tatt med i den kommunale planen. Til tross for denne avgrensningen har vi måttet prioritere blant viktige områder som alle eller mange arbeider med å forbedre. Hvis mange områder prioriteres, vil vi vanskelig kunne gjennomføre planen. Det må også være rom for at den enkelte barnehage og skole i tillegg har sine egne utviklingsområder.

Nome kommune har sluttet seg til Fredrikstaderklæringen om LOKAL AGENDA 21. Det forplikter nomesamfunnet til en utvikling rettet mot bærekraftige lokalsamfunn, både økologisk, økonomisk og sosialt. Stikkord er lokale handlingsplaner, og lokaldemokrati med medansvar og medbestemmelse.

En sentral politisk målsetting i kommunen er å unngå redusert folketall og å ha en balansert alderssammensetning. I den sammenheng er det viktig at barn og unge utvikler en tilknytning til kommunen gjennom lokalkunnskap og minneverdige erfaringer i oppveksten.

1 TID TIL KJERNEOPPGAVENE

Utvikling står sentralt i barnehagens mandat, mens opplæringsloven i tillegg framhever læringsarbeidet.

Særlig lærerne melder at mye av arbeidstida blir belagt med oppgaver som ikke direkte fremmer virksomhetens formål. Delvis gjelder dette praktisk tilrettelegging, møter og rapporteringer, og delvis gjelder dette sosiale og helsemessige utfordringer hos barna.

I barnehagene framheves det at møtetida er knapp. Spisepausene brukes ofte til mindre møter. Derfor har kommunestyret vedtatt at personalet skal ha betalte spisepauser.

Arbeidstida for lærerne er organisert annerledes enn for andre ansatte ved at tida sammen med elevene er særlig regulert. Avhengig av undervisningsfag og trinn brukes omtrent 50 % av tida til undervisning og tilsyn. Rundt regnet 25 % av arbeidstida brukes til andre oppgaver knyttet til arbeidsstedet, og ca 25 % av arbeidstida disponeres forholdsvis fritt av lærerne. Denne tida og deler av tida på skolen går til forberedelse, etterarbeid og faglig ajourføring.

Tidsbrukutvalget har sett på situasjonen i skolene i Norge. Utvalget anviser flere tiltak som skal gjøre det mulig for lærerne å konsentrere seg om skolens kjerneoppgaver: undervisning, vurdering og planlegging av undervisningen.

- God ledelse er den viktigste forutsetningen for god tidsbruk i skolen. Ledelse tas opp i et eget kapittel i denne planen.
- Gode rutiner for samarbeid og kommunikasjon mellom hjem og skole framheves også, og området har et eget kapittel i denne planen.

Tidsbrukutvalget framhever tre andre sentrale råd.

- Skolelederne må sørge for at arbeidsplanfestet tid blir brukt målrettet og effektivt til skolens kjerneoppgaver.
- Skolelederne må utvikle en god og effektiv møtestruktur og møtekultur i samarbeid med lærerkollegiet.
- Skoleeier og skolelederne må legge til rette for at relevant kompetanse fra andre yrkesgrupper blir benyttet i skolen

1.1 MÅL FOR TID TIL KJERNEOPPGAVENE

1. Møtene i barnehager og skoler skal bli mer effektive.
2. Tida til ulike typer møter i skolene blir redusert med 20 %.
3. Lærerne henviser tunge helsemessige og sosialfaglige problemstillinger til annet fagpersonale.

1.2 TILTAK

	Ansvarlig			
	Kommunenivå	**Barnehage/skole**	**Førskolelærer/lærer**	**Foreldre**
Bruke tillitsvalgt	☐ Etatssjefen følger opp at rektorer og styrere reduserer tiden brukt i store møter og samarbeider tettere med personalet gjennom tillitsvalgt. ☐ Etatssjefen veileder rektorer og styrere i møteledelse mv.	☐ Rektor og styrer avsetter tid til ukentlige møter med plasstillitsvalgt. ☐ Rektor og styrer bruker oppslag og Fronter til informasjon. 20 % mindre bruk av tid til møter i skolen.	☐ Avdelingsleder og teamleder fordeler planleggingsoppgaver på øvrige ansatte. Korte drøftelser.	
Arbeids-planer		☐ Rektorene setter opp arbeidsplaner med 20 % mindre båndlegging til møter og mer tid til faglig oppdatering og tilrettelegging av undervisning.	☐ Lærerne bruker mer tid til tilrettelegging for undervisning og oppfølging av elevenes arbeid.	
Helse-søster	☐ Rådmannen omfordeler ressurser fra skole til helse slik at det er helsesøstertjeneste i Lunde og på Ulefoss i skolenes åpningstid (170 % stilling).	☐ Skolene bruker helsesøster til å ta seg av elever med tunge helsemessige problemer i skoletida.	☐ Lærerne samarbeider med helsesøster slik at elever som trenger det, kan henvende seg til helsesøster i skoletida.	
Sosial-arbeider		☐ Skolene omfordeler ressurser til sosial- og miljøarbeid i Lunde og Holla/Ulefoss slik at det er mist en hel stilling hvert sted. ☐ Skolene bruker sosial- og miljøarbeidere til å ta seg av problemer knyttet til elevenes hjemmeforhold og problemer på fritida.	☐ Lærerne samarbeider med sosialarbeiderne slik at elever som trenger det, kan henvende seg til sosialarbeiderne i skoletida.	

2 SAMSPILL MELLOM ANSATTE OG FORELDRE

Både i opplæringsloven og barnehageloven sier formålsparagrafen at virksomheten skal skje i samarbeid og forståelse med hjemmet. Selv om utgangspunktet er at hjemmet har hovedansvaret for barna, har utviklingen nesten umerkelig og over mange år medført at barnehage og skole har overtatt større deler av ansvaret.

I denne planen tar vi sikte på å bidra til å myndiggjøre foreldrene - uten at dette skal gå ut over de ansattes faglige autoritet og ansvar. Hvis foreldrerollen gjennom årene har blitt passivisert, ønsker vi å hjelpe til med å snu utviklingen. Barnet/eleven har behov for både engasjerte og støttende foreldre og ansatte som legger til rette og utfordrer i læringsarbeidet.

I en rekke av tiltakene i denne planen har vi fordelt ansvaret på fire, kommunen, barnehagen/skolen, førskolelæreren/læreren og foreldrene.

Kommunen har et ansvar for å gi gode tilbud til den oppvoksende generasjonen. Arbeidet utføres i barnehager og skoler. Hver enkelt av disse institusjonene har sine oppgaver og ansvarsområder, og det daglige arbeidet utføres av de ansatte, med førskolelærere og lærere som faglig ansvarlige.

Barnet tilbringer mange timer i året i barnehage eller skole, men langt det meste av tida tilbringes hjemme eller under foreldrenes tilsyn. I seg selv tilsier dette at hjemmet har den største betydningen for barnets utvikling og læring. Men også for det mer systematiserte læringsarbeidet i barnehage og skole spiller foreldrene en nesten avgjørende rolle. Barnets/elevens møte med barnehage og skole og dets evne til å ta imot læringstilbudene påvirkes i betydelig grad av foreldrenes holdninger til institusjonene og deres arbeid. Ikke minst viser dette seg når man møter på vansker av faglig eller sosial karakter.

2.1 MÅL FOR SAMSPILL MELLOM ANSATTE OG FORELDRE

1. Alle foreldrene følger opp eget barns sosiale og faglige utvikling.
2. Foreldrene til barn i samme avdeling/klasse tar et felles ansvar for alle barnas sosiale utvikling og bidrar til å skape trygge oppvekstvilkår.

2.2 TILTAK

	Ansvarlig			
	Kommunenivå	**Barnehage/skole**	**Førskolelærer/lærer**	**Foreldre**
Utvikling av foreldre-rollen	Tilby et foreldreveiledningsprogram. Foreldrenes ansvar gjøres klart, men også hvordan de kan søke assistanse i foreldrerollen. Tilby et foreldremestringsprogram.	Foreldreskole i fem etapper: Ved start i barnehage, før skolestart, før fjerde trinn, 8. trinn og vgs. - Hvordan er barnehagen/skolen organisert? - Hvordan kan foreldrene påvirke tilbudet? - Hva forventes det av foreldrene til barn i ulike aldre? - Ulike kontaktformer.	Bidra i foreldreskolen og være kjent med innholdet.	Delta i foreldreskolen. Delta i foreldre-veiledning-sprogrammet og foreldremestringsprogrammet.
Faglig sam-arbeid skole - hjem	Kvalitetssikre innholdet i samarbeidet, utarbeide maler. Disse skal bl.a. inneholde avtaleskjemaer, hvor bl.a. foreldrenes hjelp med lekser avklares.	Ha et spesielt fokus på overgangene til 1. trinn, 8. trinn og vg 1. Fagkvelder for foresatte. Øke det faglige fokuset i arbeidet. Ta opp satsingsområdet lesing i FAU og på foreldremøter og –samtaler.	Minst halve utviklingssamtalen (i skolen) foregår med eleven til stede og resten uten eleven. Stor åpenhet overfor foreldrene. Foreldremøter og utviklingssamtaler skal inneholde forventninger til hjemmets deltakelse i barnets utvikling, spesielt noe om språk-stimulering/lesing, engelsk-opplæring og regning.	Delta i språkstimulering og lesetrening. Bidra med sin språkkompetanse i samarbeid med skolen. Delta på fagkvelder og arrangementer. Følge opp tilbakemeldinger.
Sosial utvikling	Kvalitetssikre innholdet i samarbeidet, utarbeide maler.	Ha et spesielt fokus på overgangene til 1. trinn, 8. trinn og vg1.	Foreldremøter og foreldresamtaler skal inneholde noe om barnets sosiale utvikling, også i fritida. Stor åpenhet overfor foreldrene.	Følge opp tilbakemeldinger fra barnehage og skole. Støtte eleven og vise interesse, også når eleven strever.
Alle barn tas med	Lage opplegg til møter for foreldregrupper (barnehageavdeling eller klasse). Skolere veiledere til foreldremøter.	Arrangere møter for foreldre med barn i samme gruppe (barnehageavdeling eller klasse).	Hjelper nye foreldre (innflyttere) inn i samarbeidet med de andre foreldrene.	Delta i foreldregruppemøter. Ta ansvar for den sosiale utviklingen i barnegruppene, med særlig vekt på fritida. Kontakte nye foreldre.
Over-ganger	Kommunal plan for overganger. Faglig nettverk fra barnehage til videregående skole.	Arbeide med overganger hele det siste året før overganger skjer. Sørge for overføring av nødvendig informasjon som fremmer det enkelt barns læring og utvikling.	Arbeide med overganger hele det siste året før overganger skjer. Sørge for å få kjennskap til og benytte relevant informasjon om den enkelte elevs læring og forutsetninger.	Delta på de informasjons-møtene som blir arrangert i tilknytning til overgangene. Gi råd og vise interesse.

3 GOD LEDELSE

Ledelse i barnehage og skole er fordelt på en rekke nivåer fra rådmannen via styrer/rektor og ned til den enkelte ansattes ledelse av en gruppe barn/elever. Nome har etatsstruktur med en etatsledelse som i de fleste sammenhenger handler på rådmannens vegne nedover i organisasjonen.

Ledelse i barnehager og skoler bør basere seg på at de ansatte har en betydelig profesjonell kompetanse. Det innebærer at lærere og førskolelærere kan gjøre faglige avveininger, gjerne i samråd med kolleger.

Eiernes styring (kommunestyret) og kommunal ledelse skal erstatte deler av tidligere statlig innflytelse. Til gjengjeld utøver staten tilsyn med at gjeldende lover og forskrifter blir fulgt.

Ledelsen foregår delvis med pålegg i form av vedtak eller administrative bestemmelser og delvis gjennom drøftelser mellom to tilstøtende nivåer. Også før det fattes vedtak og tas administrative bestemmelser, er underliggende nivåer vanligvis deltakere i utviklingen av beslutningsgrunnlaget. Slik sett kan ledelsesstrukturen framstå som en kjede:

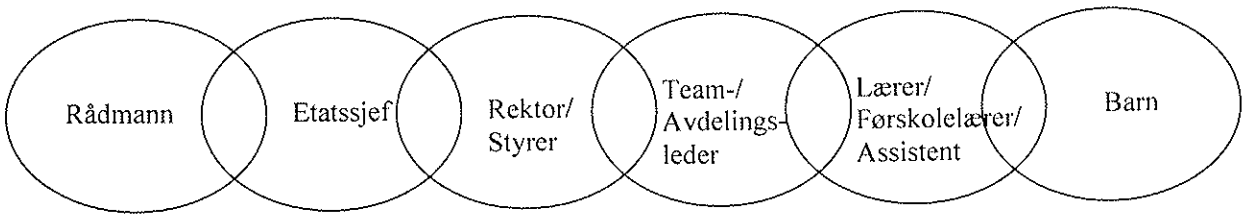

Der ulike nivåer møtes, vil det være grunnlag for toveis kommunikasjon. Nivået over setter opp mål for nivået under. Det er viktig å følge opp hvordan målene nås.

Ledelsen kan basere seg på ett eller flere av følgende strategier: kontrollorientering, vedtaksorientering, opplæringsorientering og prosessorientering. Spesielt når det gjelder de to siste, er det viktig med god kontakt mellom leddene i kjeden. Disse strategiene forutsetter deling av begreper og felles forståelse av problemstillingene.

Personalarbeid er en viktig side ved ledelsen. Det er lettere å rekruttere og beholde dyktige medarbeidere hvis de får ansvarsfulle oppgaver og gjennom dette en personlig utvikling. Erfaring tilsier også at ansvar og trivsel bidrar til å holde folk friske. Rammeplanen for barnehagene sier:

> Barnehagen skal ha en pedagogisk ledelse. Styrer og pedagogisk leder har et særlig ansvar for planlegging, gjennomføring, vurdering og utvikling av barnehagens oppgaver og innhold. De er også ansvarlige for å veilede det øvrige personalet slik at alle får en felles forståelse av barnehagens ansvar og oppgaver. Styrers oppgave innebærer å sørge for at de enkelte medarbeidere får ta i bruk sin kompetanse.

3.1 MÅL FOR GOD LEDELSE

1. Kontakten mellom leddene i organisasjonen skal være slik at ledelsen kan basere seg på alle de fire strategiene: kontroll, vedtak, opplæring og prosess. Det settes mål for hvert nivå. Måloppnåelsen følges systematisk opp.
2. Alle ansatte skal få mulighet for faglig utvikling og trivsel gjennom personlig delansvar i virksomheten.

3.2 TILTAK

	Ansvarlig			
	Kommunenivå	**Barnehage/skole**	**Førskolelærer/lærer**	**Foreldre**
Fordeling av ansvar	☐ Det utarbeides hensiktsmessige stillingsbeskrivelser. ☐ Det gis veiledning til rektorer og styrere om en hensiktsmessig oppgavefordeling i den enkelte skole og barnehage. Introduksjonsopplegget for nyansatte inneholder opplegg for veiledning. ☐ Etatssjefen har oppfølgingssamtaler med rektorer og styrere	☐ Avdelinger og team får ansvar for oppgavefordeling og avgjørelser i deler av daglig drift. ☐ Det gis veiledning til personalet om hensiktsmessige arbeidsmåter. ☐ Rektor/styrer har oppfølgingssamtaler med team- og avdelingsledere. ☐ Stram møtestruktur som begrenser tidsbruken.	☐ Teamleder (avdelingsleder) koordinerer deler av daglig drift. Det etableres rutiner for faglige drøftelser på avdelingsnivå. ☐ Alle ansatte får ansvar og oppgaver etter kompetanse og kapasitet. ☐ Nyutdanne lærere og førskolelærere får veiledning bl. a. ved å arbeide sammen med erfarne ansatte.	
Opplæring	☐ Ved vesentlige pålagte endringer i skolenes og barnehagenes arbeid gis det opplæring.	☐ Ved vesentlige pålagte endringer i arbeidet sørger rektorer og styrere for tilbud til personalet.	☐ Det drøftes på avdelingsnivå hvordan det nye arbeidet skal organiseres.	
Prosess	☐ Utfordringer drøftes med politisk nivå og rektorer/styrere. ☐ Nettverk på tvers av kommunegrensene.	☐ Utfordringer drøftes med etatsledelsen og de ansatte. ☐ Nettverk innenfor kommunen og på tvers av kommunegrensene. ☐ Nye arbeidsmåter prøves ut.	☐ Utfordringer drøftes med rektor/styrer og de ansatte. ☐ Nettverk innenfor kommunen og på tvers av kommunegrensene. ☐ Nye arbeidsmåter prøves ut.	
Prioritere	☐ Læringsarbeidet prioriteres av ledelsen, både når det gjelder sosialisering og fag. Det settes mål. ☐ Utvikling og resultater tas opp i de årlige utviklingssamtalene.	☐ Læringsarbeidet prioriteres, både når det gjelder sosialisering og fag. Det settes mål. ☐ Utvikling og resultater tas opp i de årlige utviklingssamtalene.	☐ Læringsarbeidet prioriteres, både når det gjelder sosialisering og fag. Det settes mål for elevene.	

4 NOEN GRUNNLEGGENDE FERDIGHETER

Kunnskapsløftet presenterer fem ferdigheter som skal gå igjen i alle fag:

- å kunne uttrykke seg muntlig
- å kunne uttrykke seg skriftlig
- å kunne lese
- å kunne regne
- å kunne bruke digitale verktøy

Tilsvarende framhever rammeplanen for barnehagen språklig kompetanse og grunnleggende matematikk (antall, rom og form) som to av sju fagområder.

Nasjonale prøver på femte og åttende trinn er et bidrag til å vurdere hvordan skolen lykkes med å utvikle elevenes ferdigheter i regning, lesing på norsk og engelsk.

De nasjonale prøvene skal primært gi styringsinformasjon til skolene og kommunene. Dette har rådmannsutvalget i Telemark tatt utgangpunkt i og fått utarbeidet et strategidokument for fylket. Planen omfatter virksomheten fra barnehage til videregående skole, og forslaget til plan baserer seg på et utvalgsarbeid utført av ansatte i barnehage, grunnskole og videregående skole høsten 2009 og vinteren 2010. Stategidokumentet legger vekt på språkutvikling, lese- og skriveopplæring, regning og engelsk. I hovedsak dekker rådmennenes strategi de grunnleggende ferdighetene, riktignok med unntak av digitale ferdigheter, og med særlig vekt på engelsk.

Det settes opp mål for områdene språkutvikling/lesing, regning og engelsk. Målformuleringene for hvert område er angitt sammen med beskrivelsen av strategiene. Felles for målene er at vi skal ha minst like gode læringsresultater i Telemark som i landet for øvrig. Dette skyldes at resultatene i Telemark ved de nasjonale prøvene og til eksamen ligger noe under landsgjennomsnittet.

For Nome er utgangspunktet noe annerledes. Vi har som i Telemark forøvrig hatt noe lavere resultater ved de nasjonale prøvene på femte trinn, mens vi har vært på nasjonalt nivå på åttende trinn. Også karakterene ved utgangen av tiende trinn har vært på nasjonalt nivå, noe bedre i matematikk og noe dårligere i engelsk. Vi setter derfor opp følgende mål:

4.1 MÅL FOR GRUNNLEGGENDE FERDIGHETER

1. Resultatene i Nome på nasjonale prøver skal ligge på nasjonalt nivå på femte trinn og to tideler over nasjonalt nivå på åttende trinn.
2. Karakterene ved utgangen av tiende trinn skal ligge på nasjonalt nivå i engelsk og norsk, og en halv karaktergrad over nasjonalt nivå i matematikk.

4.2 TILTAK

	Ansvarlig			
	Kommunenivå	**Barnehage/skole**	**Førskolelærer/lærer**	**Foreldre**
Ledelse og lærings-miljø	Gode rammer og systemer. Gode bibliotek i barnehage og skole. Klare forventninger til struktur og ledelse.	Nulltoleranse for mobbing. Vekt på læring av sosial kompetanse. I skolen: Bruk av regler og konsekvenser. Elevinvolvering, - motivering og aktivisering. Klare undervisningsmål.	I barnehage: Alle voksne i barnehagen er språkutviklere. Skape situasjoner hvor det er naturlig å utforske antall, rom og form. I skole: Alle lærere er språkutviklere og leselærere. Skape kultur for læring og opprettholde høyt læringstrykk. Tydelig og strukturert gruppe- og klasseledelse.	Støtte og forventninger til læring. Gi gode rammevilkår for skolearbeidet i hjemmet. Være klar over viktigheten av rollen foreldre har som gode modeller.
Bruk av lærings-resultater og kart-legging	Systemer for kontinuerlig vurdering og oppfølging når det gjelder utviklingen av begrep, språk og ferdigheter. I dette ligger også bruk av pålagte kartleggingsprøver og nasjonale prøver.	Barnehagen må ha systemer for registrering av barnas begreps- og språkutvikling. Skolen må ha systemer for å avdekke svake lesere og regnere og iverksette tiltak. Gjennomføre og følge opp diagnostiske og nasjonale prøver.	Læreren reflekterer og bruker resultater fra kartleggingsprøvene i planleggingen av undervisningen. Systematisk underveisvurdering – leseferdigheten er en naturlig del av elevsamtalene. Informere foreldrene om barnets faglige utvikling.	Etterspørre innsats og resultater.
Tidlig innsats	Vektlegge tidlig innsats i ressurstildelingen i skolen og barnehagen. Kommunale planer for begreps-, språk-, lese- og skriveopplæring som omfatter bruk av IKT, lese- og læringsstrategier og metoder.	Gjennomføre kommunale planer. Alle ansatte i barnehage må forpliktes til å ha fokus på barns språkutvikling og språkstimulering i det daglige arbeidet med barna. Klare rutiner for igangsetting av program for intensiv språk- og leseopplæring når behov avdekkes.	Barnehage: Språkstimulering gjennom god samtale, rim, regler, dikt, sang, fortelling og høytlesing, lek og utforsking av skriftspråket. Arbeide med (relasjons-) begrep. Skole: Veiledet lesing, høytlesing, lesing i felleskap og selvstendig lesing. Bruke konkretiseringsmateriell. Møte engelsk i bruk gjennom sanger, regler og rim. Flerspråklighet som ressurs.	Sette seg inn i barnehagens og skolens arbeid og hvordan foreldrene kan bidra. Lese for og med barna. Snakke med barna i forbindelse med aktiviteter, for å utvikle et godt muntlig språk som basis for god lese- og skriftspråkutvikling. Flerspråklighet som ressurs.
Kompe-tanse	Kompetansekartlegging av de ansatte. Etter- og videreutdanning. Tilsette etter behov for kompetanse. Vektlegge fagkompetanse også i begynneropplæringen.	Bruke de best kvalifiserte, også i begynneropplæringen. Faglærerprinsippet vurderes også på barnetrinnet. Følge opp kompetanseområder som TRAS, MIO og IKT.	Delta i etter- og videreutdanning: Språkdidaktikk. Om nasjonale prøver. Digitale ferdigheter. Oppdatering på CEF. Europeisk språkperm. Fagspesialisering.	

5 TILPASSET OPPLÆRING

Opplæringsloven § 1-3 omhandler retten til tilpassa opplæring og tidlig innsats.

> Opplæringa skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven, lærlingen og lærekandidaten.

Tilpasset opplæring brukes ikke som begrep i barnehageloven, men tilpasningen til det enkelte barn er presisert i §2.

> Barnehagen skal gi barn grunnleggende kunnskap på sentrale og aktuelle områder. Barnehagen skal støtte barns nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær og gi utfordringer med utgangspunkt i barnets interesser, kunnskaper og ferdigheter.

De ansatte har ansvaret for at elevene tilegner seg kunnskaper, holdninger og ferdigheter ved å legge til rette for læringssituasjoner som er tilpasset den enkeltes forutsetninger. Utfordringen er å ivareta et stort spenn når det gjelder forutsetninger og behov hos barna i samme gruppe. Behovet for spesialundervisning er langt på vei avhengig av hvor godt det ordinære opplæringstilbudet er tilpasset til ulike elevforutsetninger. Jo bedre vi får til en inkluderende praksis, jo mindre blir behovet
for spesialundervisning.

Tilpasset opplæring forutsetter at elevenes kunnskaper, erfaringer og interesser legges til grunn for opplæringen. Elevene lærer lettere når de kan medvirke ved å delta i planleggingen og sette seg mål for egen læring, samt ved å bygge videre på eksisterende kunnskap, erfaringer og ferdigheter

Barn med behov for spesialundervisning i ulike avdelinger og klasser kan ha tilsvarende behov for hjelp. Det bør vurderes om disse barna i noen opplegg kan få sin opplæring sammen. Dette bør likevel ikke gå ut over tilknytningen til egen avdeling eller klasse.

Antall elever med spesialundervisning i Nome har økt fra 7,5 % i 2004 til 14,4 % i 2009. Dette anses for unaturlig mange, og det antas at flere elever vil få et tilfredsstillende tilbud hvis skolen har flere delingstimer. Disse "gråsone-elevene" bør ha særlig oppmerksomhet ved overgangen til større bruk av delingstimer.

5.1 MÅL FOR TILPASSET OPPLÆRING

1. Fra 2013 skal andelen av elevene som har enkeltvedtak om rett til spesialundervisning være mindre enn 7,5 %.
2. Fra 2011 skal inntil 10 årsverk av ressurssene til spesialundervisning være omgjort til delingstimer.
3. Alle elever skal kunne delta i arbeidet i egen klasse det mest av uka.

5.2 Tiltak

	Ansvarlig			
	Kommunenivå	**Barnehage/skole**	**Førskolelærer/lærer**	**Foreldre**
Inkludering	☐ Innredningen av skolebyggene tilpasses ulike arbeidsmåter. ☐ Reduserte ressurser til spesial-undervisning overføres til delingstiner.	☐ Rektor bruker tid i kontakt med undervisningen. ☐ Spes. ped-koordinator på alle skoler. ☐ Inkluderende miljø i klassene og på skolen. ☐ Varierte læremidler som brukes uten å skille ut dem til særlige behov ☐ Rommene brukes fleksibelt uten at noen skilles ut til elever med særlige behov. ☐ Opplegg på tvers av alder og trinn er vanlig. ☐ Personalressurser brukes fleksibelt gjennom året. ☐ Kurs i korte tidsrom.	☐ Alle barn skal oppleve mestring. ☐ Gruppens plan tar utgangspunkt i enkeltbarnas forutsetninger og behov. ☐ Organisere timeplan/dagsplan ut fra barnas behov. ☐ Individuell tilpasning innenfor det sosiale fellesskapet. ☐ Arbeidsmåtene og oppgavene er så varierte at særordninger blir gjort alminnelige. ☐ Respekt og aksept for ulike forutsetninger blant elevene.	
Egne opplegg for å sikre tilbudet til "gråsone-elevene"		☐ Opplegge for kartlegging. ☐ Tiltaksbank. ☐ Kurs i grunnleggende ferdigheter.	☐ Periodeplan (arbeidsplan) forutsetter oppfølging underveis. ☐ Arbeidsplantimer brukes, hvis dette er effektivt. ☐ Bruk av 25 %-regelen kan styrke enkeltfag.	☐ Bruk av 25 %-regelen er avhengig av at foreldrene ønsker det. ☐ Følge opp treningsområder.

6 VURDERING FOR LÆRING

Vurderingsforskriftene fra 2009 sier bl. a.:

> Undervegsvurdering skal brukast som ein reiskap i læreprosessen, som grunnlag for tilpassa opplæring og bidra til at eleven, lærlingen og lærekandidaten aukar kompetansen sin i fag, jf. § 3-2. Undervegsvurderinga skal gis løpande og systematisk og kan vere både munnleg og skriftleg.
>
> Undervegsvurderinga skal innehalde grunngitt informasjon om kompetansen til eleven, lærlingen og lærekandidaten og skal givast som meldingar med sikte på fagleg utvikling.

Egenvurdering skal være et vesentlig element i vurderingsarbeidet.

> Eigenvurderinga til eleven, lærlingen og lærekandidaten er ein del av undervegsvurderinga. Eleven, lærlingen og lærekandidaten skal delta aktivt i vurderinga av eige arbeid, eigen kompetanse og eiga fagleg utvikling, jf. opplæringslova § 2-3 og § 3-4.

Selv om underveisvurdering kan sies å være en del av en tradisjonell god opplæring og undervisningspraksis, viser erfaring at lærerne sliter med flere forhold.

1. Kunnskapsløftet har en lang rekke læringsmål i de enkelte fagene. Hva er kriterier (kjennetegn) for god måloppnåelse? Hvordan framskaffer og forstår læreren disse kriteriene?
2. Hvordan kan kunnskapen om læringsmålene og forståelsen av kriteriene formidles til elevene?
3. Hvordan kan elevene på en god måte delta i egenvurderingen?
4. Hvordan kan den kunnskapen læreren og eleven får om elevens ståsted i forhold til opplæringsmålene brukes i det videre læringsarbeidet?

Lærerne må også bevisst arbeide med å avlære tidligere vurderingstradisjoner i den grad disse baserte seg på sammenligning med andre elevers prestasjoner. Nå skal vurderingen ta utgangspunkt i læringsmålene.

6.1 MÅL FOR VURDERING FOR LÆRING

1. Det etableres kriterier for måloppnåelse i alle fagene på alle nivå i skolen.
2. Alle elevene rapporterer at de deltar i vurdering av sin egen læring.
3. Alle lærerne bruker kunnskap om måloppnåelsen for videre tilrettelegging av elevenes arbeid.

6.2 TILTAK

	Ansvarlig			
	Kommunenivå	**Barnehage/skole**	**Førskolelærer/lærer**	**Foreldre**
Etablere kriterier		☐ Skolen organiserer en gjennomgang av kriterier for måloppnåelse for hvert fag.	☐ Lærerne formidler læringsmålene til elevene. ☐ Lærerne setter seg inn i kriteriene, bruker dem i vurderingen og formidler dem til elevene.	☐ Foreldrene følger med på elevens læringsmål og resultater.
Mappe-vurdering	☐ Gi opplæring i mappevurdering.	☐ Bruken av mapper innarbeids i skolenes rutiner for utviklingssamtaler for elevene.	☐ Læreren bruker elevmapper i sin vurdering av elevenes læring. ☐ Elevmappene er en del av grunnlaget for elevsamtalene.	☐ Se elevens mapper og bruker dem som utgangspunkt i samtale med eleven og i utviklingssamtalene.
Bruke vurder-ingene	☐ I utviklingssamtalene med rektorene drøftes det hvordan vurdering for læring gjennomføres. ☐ Det etableres et veiledning-system for skolene knyttet til vurdering for læring.	☐ I utviklingssamtalene med lærerne drøftes det hvordan vurdering for læring gjennomføres. ☐ Vurdering for læring etableres som utviklings-prosjekt i skolene.	☐ Lærerne deltar i utviklingsprosjektet om vurdering for læring.	

7 SOSIAL KOMPETANSE OG ARBEID MOT MOBBING

Barnehageloven uttrykker at barnehagen er en viktig arena for sosial utvikling. Det presiseres ytterligere på side 28 i Rammeplanen.

> Sosial kompetanse er vesentlig for å motvirke utvikling av problematferd som diskriminering og mobbing. Barnehagen har en samfunnsoppgave i tidlig forebygging på dette området.

Opplæringsloven, spesielt paragraf 9a, og den generelle delen av læreplanen omhandler elevenes skolemiljø og elever som samfunnsbevisste og samarbeidende mennesker. Mennesker som har plikter og ansvar, samt deltar i fellesskapet i skole og opplæring. Veilederen for skolene i utvikling av sosial kompetanse, utgitt av Utdanningsdirektoratet, definerer sosial kompetanse som

> Et sett ferdigheter, kunnskaper og holdninger som er viktig å mestre ut fra tre forhold:
> - Mestre ulike sosiale miljøer
> - Etablere og vedlikeholde relasjoner eller vennskap
> - Øke trivsel og fremme utvikling
>
> Forenklet betyr sosial kompetanse individets evne til å samspille med andre i ulike situasjoner.

Det er viktig at de foresatte er godt informert om hva som foregår i barnehagen og på skolen, egne barns utvikling og at de er deltakende i virksomheten. Det å vise daglig interesse gjennom å snakke med barna har vist seg å gi gode resultater.

Det blir ofte forventet at sosial kompetanse utvikles naturlig gjennom lek og aktiviteter samme med andre barn, unge og voksne. Det har vært mindre oppmerksomhet på at også innenfor sosial kompetanse er det slik at "øvelse gjør mester". Sosiale ferdigheter læres etter de samme prinsippene som andre ferdighetsområder.

Gjennom å fokusere på sosial kompetanse, sosiale mestringsstrategier og konstruktive måter å takle problemer på kan vi skape alternativer til orientering mot avvik, mangler ved barnet og problematferd og mobbing. Arbeidet gjøres gjennom å involvere barn og unge i atferdsarbeidet og å ha struktur og tydelige rammer. Det fordrer at de ansatte er gode rollemodeller som gjennom daglig praksis viser at negativ atferd har forutsigbare konsekvenser.

7.1 MÅL FOR SOSIAL KOMPETANSE

1. Barnehagene og skolene har planer for arbeidet med sosial kompetanse. Skolene skal ha anti-mobbe planer og handlingsplaner ved uønsket atferd.
2. Skolene skal score bedre enn landsgjennomsnittet på spørsmålet om mobbing i elevundersøkelsene.

7.2 TILTAK

	Ansvarlig			
	Kommunenivå	**Barnehage/skole**	**Førskolelærer/lærer**	**Foreldre**
Utvikling av sosial kompetanse:	☐ Tilby et foreldreveiledningsprogram. Foreldrenes ansvar gjøres klart, men også hvordan de kan søke assistanse i foreldrerollen. ☐ Tilby et foreldremestringsprogram. ☐ Følge opp kommunens innsats på ART. ☐ Følge opp arbeidet med mestringspermen. ☐ Velge et felles program for barnehagens arbeid med sosial kompetanse.	☐ Arbeide med program for utvikling av sosial kompetanse. ☐ Utarbeide felles regler og forutsigbare konsekvenser. ☐ Tilrettelegge for enkel kommunikasjon med foresatte. ☐ Følge opp arbeidet med mestringspermen. ☐ Barnehagene og skolene utarbeider planer for arbeidet med sosial kompetanse.	☐ Tydelig og strukturert ledelse av barnegrupper og klasser. ☐ Barn-/elevdeltakelse i atferdsarbeidet. ☐ Gode rutiner for jevnlig kontakt med foresatte. ☐ Foreta tiltak for barn i risikogruppen. ☐ Fremme relasjonelle ferdigheter. ☐ Tydelige forventninger: sosial kompetanse og atferd etterspørres, oppmuntres og verdsettes.	☐ Vise daglig interesse i hverdagen. ☐ Lav terskel for kontakt med barnehage og skole. ☐ Gode rollemodeller. ☐ Sammen med de andre foresatte ta felles ansvar for sosiale forhold med barnas jevnaldrene. ☐ Følge med på barnas bruk av digitale media.
Arbeid mot mobbing	☐ Se til at barnehagene og skolene har planer for arbeidet med sosial kompetanse. ☐ Se til at alle skoler har tiltaksplaner mot mobbing og handlingsplaner ved uønsket atferd. ☐ Tilrettelegge for brukerundersøkelser på alle nivå.	☐ Utarbeide anti-mobbe plan og handlingsplan ved uønsket atferd. ☐ Tilrettelegge for gjennomføring av elevsamtaler. ☐ Gjennomføre og tilrettelegge for gjennomføring av brukerundersøkelser. ☐ Utarbeide et system for tilbakemelding til brukerne på brukerundersøkelsene. ☐ Vise gjennom handling at elevene og foreldrenes synspunkter tas på alvor.	☐ Gode rollemodeller. ☐ Gjennomføringskompetanse. ☐ Engasjere elevene i ZERO-arbeidet. ☐ Jevnlige elevsamtaler. ☐ Oppmuntre elever og foresatte til å svare på brukerundersøkelser.	☐ Svare på brukerundersøkelser.

8 LOKAL OG PRAKTISK TILNÆRMING

Læreboka og lærerens muntlige forklaringer står sentralt i den norsk skoles tradisjon. Det kan være ønskelig med en mer praktisk tilnærming i en del sentrale emner, for å kunne gi elevene en bredere forståelse, for at flere elever skal bli motivert og fordi en praktisk anvendelse kan være nyttig for de fleste. I tillegg kan man som en bonus få en tettere tilknytning til kommunen hvor man vokser opp.

Klima og energi
Kommunestyret vedtok i 2010 en klima- og energiplan for tidsrommet fram til 2020. Gjennom en fornuftig drift og gjennom opplæringen av barn/elever vil barnehager og skoler kunne bidra til oppfyllelse av denne planen.

8.1 MÅL FOR KLIMA OG ENERGI

1. Stimulere til ekstra satsing på energi- og klimaspørsmål i undervisninga.
2. Hensynet til energi- og klimaspørsmål skal være en synlig og viktig del av skolens drift og undervisning.

Demokrati
Som LA21-kommune skal kommunen arbeide for å fremme deltaking i beslutningsprosesser i lokalsamfunnet. I kunnskapsløftet finner vi kompetansemål knyttet til demokrati på alle hovedtrinn.

8.2 MÅL FOR DEMOKRATI

3. Læring om demokrati skjer med utgangspunkt i egen aktivitet og de lokale organene.

En sunn livsstil
I kommuneplanens samfunnsdel står det: *Vi vil nå målene ved å ... - yte gode helsetjenester og bidra til daglig fysisk aktivitet og riktig kosthold*
De voksne er viktige modeller, først og fremst foreldrene, men også de ansatte i barnehage og skole. Gode vaner gjennom oppveksten er det viktigste grunnlaget for en sunn livsstil. Barnehager og skoler påvirker vanene.

8.3 MÅL FOR EN SUNN LIVSSTIL

4. Det gis opplæring i tilberedelse av sunn mat og kunnskap om sammensetningen av et riktig kosthold. Barna/elevene inntar regelmessige måltider med et ernæringsriktig innhold og i trivelige former.
5. Fysiske aktiviteter skal gi glede og inspirasjon og lære barna om hvordan de kan utvikle styrke og kondisjon. Barna/elevene har minst en time fysisk aktivitet daglig.

Lokalkunnskap om natur og næringsliv
Kommuneplanens samfunnsdel har *lokal identitet* som et av sine satsingsområder for barn og unge. Den kulturelle skolesekken i Nome gir elevene på hvert årstrinn et kulturfaglig undervisningsopplegg som læreren kan knytte sitt planmessige arbeid til. I planperioden bør det utvikles ytterligere to tilsvarende tilbud, ett knyttet til natur, og det andre knyttet til næringsliv.

8.4 MÅL FOR LOKALKUNNSKAP OM NATUR OG NÆRINGSLIV

6. Alle elever får opplæring om natur og naturgrunnlag i Nome og nærmeste omgivelser gjennom et program med egne undervisningsopplegg for hvert årstrinn.
7. Alle elever får opplæring om bedrifter og næringsgrunnlag i Nome og nærmeste omgivelser gjennom et program med egne undervisningsopplegg for hvert årstrinn

8.5 Tiltak

	Ansvarlig			
	Kommunenivå	**Barnehage/skole**	**Førskolelærer/lærer**	**Foreldre**
Klima og energi	Utfordre skolene til miljøuke eller andre tiltak. Økt utbygging av gang- og sykkelveier. Gå og sykle til arbeid og skole-kampanje. Fokus på å reise kollektivt til skole og barnehage– få slutt på unødig foreldrekjøring.	Energibevissthet i barnehage- og skoledrift. Bli Miljøfyrtårn. Fokus på å reise kollektivt til skole. Arrangere klima-/enøkdag årlig. Skolene inn i undervisningsopplegg hos Naturfagsenteret og Regnmakeren.	Samarbeid mellom skole og hjem om energispørsmål. Bevisstgjøring og holdningsskaping blant unge i barnehagen og skolen om skogens betydning i klimasammenheng.	Samarbeid mellom skole/ barnehage og hjem om energispørsmål. Gå og sykle til arbeid og skole-kampanje. Fokus på å reise kollektivt til skole og barnehage– få slutt på unødig foreldrekjøring.
Demokrati	Besøksopplegg for rådhuset, OO-utvalg og kommunestyre.	Gi rom for barns medvirkning. Trekke elevene inn i arbeidet knyttet til samarbeidsutvalg/-skolemiljøutvalg. Besøke OO-utvalg og kommunestyre i undervisningsoppleggene.	Barn i barnehage og skole opplever medvirkning i det daglige. Veilede i bruk av klasseråd og elevråd.	Delta i foreldreutvalg, samarbeidsutvalg/-skolemiljøutvalg og kommunalt foreldreutvalg.
Sunn livsstil	Sørge for gode rammer for måltidene, når det gjelder rom og utstyr. Planer for innkjøp av frukt og grønt i barnehager og skoler. Gode uteområder ved barnehager og skoler (nærmiljøanlegg).	Sette av tilstrekkelig tid til måltidene. Sørge for tilgang til vann. Kantiner med sunn mat på ungdomstrinnet. Planer for minst en time fysisk aktivitet daglig i skolene.	Skape trivelige rammer rundt måltidene, avslutninger, turer osv. Knytte tilberedelse av mat og fellesmåltider til opplæringen i barnehagen og i skolens mat og helse og naturfag. Knytte fysisk aktivitet til opplæringen naturfag, mat og helse og kroppsøving.	Sørge for riktig sammensatt nistepakke til barn/elever. Sørge for at barn/elever har passende klær og utstyr med seg i barnehagen og på skolen. Sørge for at barna kommer uthvilte til barnehage og skole.
Naturfag-sekken	Utvikle en plan for 10 naturfaglige opplegg knyttet til geologi, biologi, skogbruk, jordbruk og hagebruk.	Legge inn de 10 oppleggene i årsplanene, knyttet til bl. a. naturfag og kroppsøving.	Bruke de 10 oppleggene i forbindelse med undervisning, bl. a. i naturfag og kroppsøving.	
Verktøy-kassa	Utvikle en plan for 10 opplegg knyttet til bedrifter, arbeidsliv og næringsgrunnlag.	Legge inn de 10 oppleggene i årsplanene, knyttet til bl. a. utdanningsvalg, naturfag, K&H og samfunnsfag.	Bruke de 10 oppleggene i forbindelse med undervisning, bl. a. i utdanningsvalg, naturfag, K&H og samfunnsfag.	